Μιά ἔκδοση σημαντικών ντοκουμέντων

Οἱ πρῶτοι δημοτικιστὲς καὶ ἡ ἀλληλογραφία τους

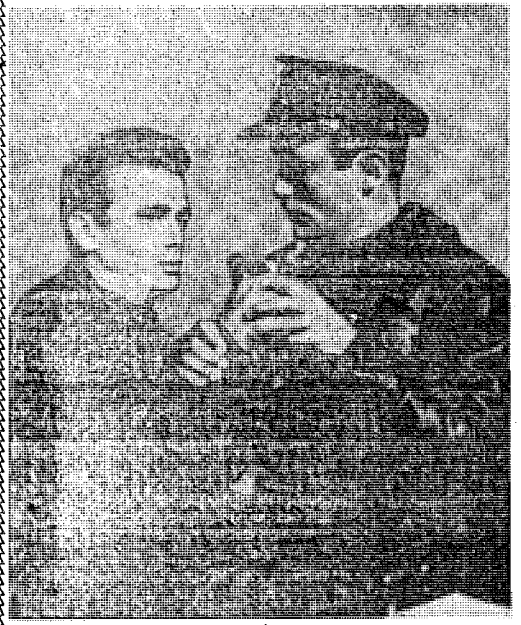

Μιά χαραχτηριστική σκηνή από τό φίλμ «Επαναστάτης χωρίς αἰτία» τοῦ Τζέημς Ντήν. Γυρίστηκε στά 1955, ἀλλά θλέπεται πάντα μέ ἐνδιαφέρον

Πέρασαν τριάντα χρόνια

Τὸ φαινόμενο Τζέημς Ντὴν προβληματίζει

Ἐξέφρασε τοὺς νέους τότε ἀλλά καί τώρα

Τό ἐπίτευγμα τοῦ Τζέημς Ντήν θά ἤταν ἀρκετό, ἀκόμη κι ἀν ἐμενε στή μνήμη μας σάν ἕνας ἀπό τούς καλύτερους μεταπολεμικούς ἠθοποιούς τοῦ κινηματογράφου, μέ μόνο τρία φίλμ στό ἐνεργητικό του. Ὁμως ἡ ἀξία του προχωρεῖ πέρα ἀπό αὐτό καί κυρίως συνίσταται στό ὅτι καθιέρωσε ἕναν τύπο πού ἀκόμη καί σήμερα ἐκφράζει τό πνεῦμα τῆς νεολαίας.

Πῶς συνέθη αὐτό; Γιατί στά 1955, ἀκριθώς πρίν τριάντα χρόνια, συνέθη αὐτό τό ἀποφασιστικό σημείο ἀλλαγῆς τῆς νεανικῆς κουλτούρας; Ο Τζέημς Ντήν ἔγινε ὁ ἅγιος – ἤ ὁ ἁμαρτωλός – οὐτῆς τῆς ἐντυπωσιακῆς μετάθασης, τῆς ἐπαναστατικῆς στροφῆς στήν ἐνηλικίωση τῶν παιδιών. Αλλά γιατί στά 1955; Πολλοί τό ἐξηγοῦν ὡς ἑξῆς: ἡ νεολαία τῆς δεκαετίας τοῦ 1930 εἶχε νά παλέψει μέ τό οἰκονομικό κράχ, ἡ νεολαία τῆς δεκαετίας τοῦ 1940 ἀγωνίστηκε στόν πόλεμο γιά τήν ἐπιθίωση καί γιά λίγο στήν ἑπόμενη δεκαετία ὁ φόθος τοῦ κομμουνισμοῦ ἔπαιζε ἀνασταλτικό ρόλο.

Ετσι γιά πρώτη φορά ἀπό τή δεκαετία 1920–1930, οἱ νέοι ταύ 1955 εἶχαν τήν εὐκαιρία νά σταθοῦν καί νά ἀκεφτοῦν γιά τό ἀτομό τους, γιά τό μέλλον πού τούς περίμενε. Καί ἐκείνο πού ἔθλεπαν νά τούς περιμένει ἦταν ἀπό τή μιά μεριά καλοί μισθοί καί πολλές ὑποσχέσεις γιά ἐξέλιξη, ἀλλά ἀπό τήν ἄλλη μεριά ἕνας κόσμος μέ ἀμφίθολη ἠθική, ἐλάχιστη ἀξιοπρέπεια καί τριπλίζουσα ἠγεσία. Δυστυχῆς γιά τά πρόγματα ὁπως ἦταν καί ἀθέθαιη γιά τό τί ἔπρεπε νά πράξει, ἡ

«Μισό γράμμα, μισό κόμμα δέν πρέπει νά πετάς ἀπ' ὁσα σοῦ στέλνουνε. Πολύ σημαντική καί γιά τά Ιστορικά τῆς ἐποχῆς μας, τοῦ ἀγώνα καί τῆς Ιδέας εἶναι, φίλε μου, ὅλη μας ἡ ἀλληλογραφία...»: ἔγραφε στά 1903 ὁ Γ. Ψυχάρης πρός τόν Αλ. Πάλλη. («Ιδέα» ὀνομαζόταν τότε συχνά ὁ δημοτικισμός ἀπό τούς ὁπαδούς του).

Η πλήρης συνείδηση, ἀπά μέρους τών πρώτων δημοτικιστών, τῆς ἱστορικῆς σημασίας πού εἶχε ἡ ἀλληλογραφία τους, ὁ σεθασμός πρός τό κατάλοιπό τους ἀπά μέρους τών οἰκείων τους, καθώς καί οἱ προσπάθειες συλλογῆς αὐτού τοῦ ὑλικού ἀπό ἕναν μεταγενέστερο μελετητή, τόν ὁμότιμο σήμερα καθηγητή Σταμάτη Καρατζά, - προσπάθειες θά λέγαμε ὁλόκληρης ζωῆς - ἐπέτρεψαν τή διατήρηση, ἀφ' ἑνός, καί τή συγκέντρωση, ἀφ' ἑτέρου, ἑνός μεγάλου μέρους ἀπό τίς πολύτιμες ἰδιωτικές μαρτυρίες πού ἀφορούν τό σημαντικότερο ἰσως, πνευματικά κίνημα τῆς νεότερης ἱστορίας μας, τό δημοτικισμό.

Οἱ μαρτυρίες αὐτές - πάνω ὁπό χίλιες διακάσιες ἐπιστολές τών πρωταγωνιστών, δευτεραγωνιστών καί ἁπλών ὁπαδών τού δημοτικισμού - ἔρχονται σήμερα στά δημόσια φῶς, καθίστανται δηλ. προσιτές στό κοινό καί σ' ὅλους τούς εἰδικούς, χάρη στήν εὐχαρηστη ἐπιστημονική ἔκδοσή τους ὁπό μιά ὁμάδα φιλολόγων τών πανεπιστημίων Θεσσαλονίκης καί Ιωαννίνων, πρώην συνεργατών τού καθηγητή Καροτζά. Η σημασία τού γεγονότος αὐτού εἶναι εὐκολο νά «ἀποτιμηθεί», ἀν λάθουμε ὑπόψη μας ὁτι ἡ ἀλληλογραφία τών ἐργατών ἑνός κινήματος ἀποτελεῖ μιά ὁπό τίς σημαντικότερες μαρτυρίες γιά τήν ἱστορία του, καί ὁτι τό ντοκουμέντα τά σχετικά μέ τό δημοτικισμό δέν ἐνδιαφέρουν μόνο τήν ἱστορία τού γλωσσικού μας ζητήματος, ἀλλά φωτίζουν γενικότερες πλευρές τῆς ἱστορίας μας.

Η ὁλη ἔκδοση ἔχει τό γενικό τίτλο: «Από τήν ἀλληλογρφία τών πρώτων δημοτικιστών», καί ἀποτελεῖται ἀπά δύο τόμους. Ο πρώτος τόμος (πού θά κυκλοφορήσει τό χειμώνα) περιλαμθάνει τήν ἀλληλογραφία τού Ψυχάρη μέ τόν Αργ. Εφταλιώτη (πάνω ὁπό ἐφτακόσια γράμματα), καί εἰδίδεται ἀπό τή φιλοσοφική σχολή τού πανεπιστημίου Ιωαννίνων μέ ἐπιμέλεια τού ἰδιου τού Καρατζά, τού καθηγητή Ερατοσθένη Καψωμένου καί συνεργατών τους. Ο δεύτερος τόμος (πού μόλις κυκλοφόρησε) περιλαμθάνει «562 γράμματα τών Ελισαίου Γιαννίδη, Ιωα Δραγούμη, Αργύρη Εφταλιώτη, Κωστή Παλαμά, Αλέξανδρου Πάλλη, Δ.Π. Ταγκόπουλου, Γιάννη Ψυχάρη καί ἄλλων» (αὐτός εἶναι καί ὁ πλήρης τίτλος του), καί ἐκδίδεται ἀπά τή φιλοσοφική σχολή τού πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης μέ ἐπιμέλεια τού ἐπιστημονικού διδακτικού προσωπικού (Ε.Δ.Π.) τού σπουδαστηρίου νεότερης ἑλληνικῆς φιλολογίας. Τόν τόμο προλογίζων ὁ Σταμ. Καρατζάς καί ἀπό τήν ὁμάδα τών ἐπιμελητών τῆς ἐκδοσημειώματα τού τάμου, εἶναι παρμένα καί τά περισσότερα στοιχεία αὐτῆς τῆς παρουσίασης).

Οἱ ἑφτά κύριοι ἐπιστολογράφοι τού τάμου αὐτού, ὁποτελοῦν τούς κορυφαίους τῆς πρώτης γενιάς τού δημοτικισμού (Ψυχάρης, Πάλλης, Εφταλιώτης, Παλαμάς - λείπει μόνο ὁ Φώτης Φωτιάδης, τού ὁποίου ἡ ἀλληλογραφία πρόσφατα ἐκδόθηκε ξεχωριστά) καί ἐξέχοντες ἐκπροσώπους τῆς δεύτερης γενιάς (Δραγούμης, Γιαννίδης, Ταγκόπουλος). Σ' αὐτούς ἀνήκουν τά περισσότερα ἀπά τά δημοσιευόμενα γράμματα. Παράλληλα ὁμως, δημοσιεύονται ὀλιγαριθμότερες ἐπιστολές καί πολλών ἄλλων: σημαντικών ὀνομάτων τού δημοτικισμού καί τῆς λογοτεχνίας μας, γνωστών ξένων (νεο)ἑλληνιστών, λιγότερο γνωστών λογίων, συνδικαλιστών καί νέων τότε λοθών καθαρευουσιόνων, ἡ ὁκόμη καί ἀνώνυμων ὑθριστών. Από τήν πρώτη κατηγορία ἀναφέρουμε ἐνδεικτικά: τούς Μένο Φιλήντα καί Μάρκο Τσιριμώκο, τούς Γρυπάρη, Δροσίνη, Νιρθάνα καί Ξενόπουλο, κοθώς καί τόν κοινωνιολόγο Δημοσθένη Δανιηλίδη.

Τά κείμενα τών γραμμάτων, ὁπου χρειόζεται, συνοδεύονται ὁπό ἐκδοτικό ὑπόμνημα, στό ὁποίο, ὁ ἀναγνώστης μπορεί νά

Φωτίζεται ἡ «ἐσωτερική» ἱστορία τοῦ δημοτικισμοῦ

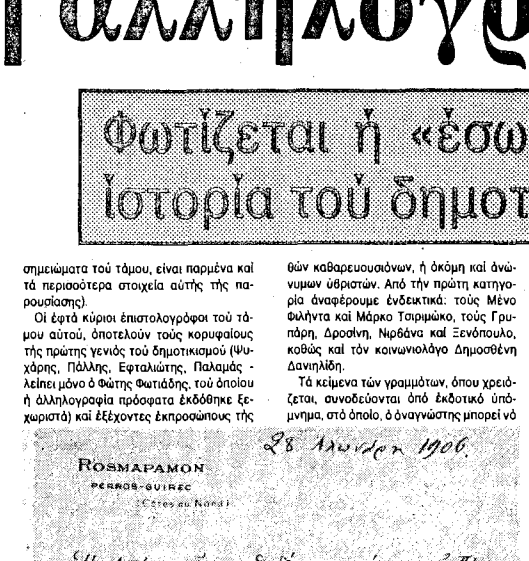

28 Αὐγούστου 1906.

ROSMAPAMON
PERROS-GUIREC
Côtes du Nord

Ἡ Ἀξία εἶναι ἡ δέφτερη ἀφορμή τοῦ Πάλλη.
Λάμπρο παιδί, καὶ ὁλόψυχο κεφάλι μαζί ὁμορφο ὅμορφο.
Δίπλα πῶς δὲν πεταχτῆκε ὁ πρεσβευτής. Ἀπ' ἐμένα τοῦ ἔλεγε τοπιμόνεα, λίγοστοι σοῦ πεῦ.
Ἔφερε τὰ μαῦρα τὰ πάνω παρκαλιάσεις, ποὺ μοῦ φαίνεται πὼς ἔχω μιὰ γλῶσσα χρυσή. Δὲν εἶν' ἀντέχει αὐτὴ τέχνη τὰ μαῦρα τὰ μαῦρα στὴ μέσα κάθε ὅρου ποὺ εἶναι τὰ φύλλα σκεπαστὰ δάχτυλά σου. Τίποτε παρκαλιάσεις, οἱ ἐξυπνάδες, ἀλλὰ ἀφοῦ ἔτσι ὁ πρεσβευτὴς μοῦ ἀλλοῦ τυπικεύεται.
Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴν ἀφορμὴ (τὸ ἀλήθειας, ὑποθέτω τοῦ κυρίου ἀπὸ ἀλλοῦ ἀφορμὴ) ἔχουμε ἀπὸ ἀπόψε τὸ ἔτος ἀρχίνεψε, ἀποφάσισε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅλα ἀνοιχτὰ πιστεύουμε, πολὺ τὸ ἀκριβὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔχει ἀξία ἡ ἀλήθεια! Ἀπὸ ἀφορμὴ τὸ φωνάζω τὸ ἀφορμὴ ἀπὸ τὴ φορὰ ἀπὸ τὴ φορὰ! Τὸ Σπίτι μου ἔπεσε τὸ τὸν ἀφορμὴ τὸ ἀφορμὴ ἀπὸ τὴ φορὰ! Ἐκεῖνος ἀπὸ τὸ πρόσωπο τὸν χρυσὸ ἔφερε τὸ πρόσωπο τὸν χρυσὸ ἔφερε τὸ πρόσωπο τὸν χρυσὸ ἔφερε

Αίσθητική και άρχική μορφή

Τά χρώματα τού άρχοντικού είχαν συζητηθεί καί άλλοτε

Δυό επιστολές γιά τό εξωτερικό τού παλιού πέμπτου γυμνασίου

Αποδεικνύεται ότι τό θέμα τού εξωτερικού χρωματισμού τού παλαιού Ε' γυμνασίου αρρένων, στην Ανάληψη, απασχολεί καί τούς ειδικούς, όπως επίσης φαίνεται ότι τό θέμα θά έχει συνέχεια.

Τήν προηγούμενη Τετάρτη, δημοσιεύσαμε επιστολή τής Εθνικής Τραπέζης, πού τό αρχοντικό αύτό είναι κτήμα της, στήν οποία αναφέρονταν οί λόγοι γιά τούς όποίους δόθηκαν οί συγκεκριμένοι χρωματισμοί στό κτίριο.

Τώρα αποδεικνύεται ότι τό θέμα αύτό είχε καί παλαιότερα απασχολήσει τούς επιστήμονες (μιλούν πιά οί ειδικοί) καί εκφράσθηκαν αντιρρήσεις. Αύτό τουλάχιστον προκύπτει από τήν επιστολή πού μάς έστειλε ό αρχιτέκτονας κ. Παντελής Ανδριώτης (Ανθέων 5), ό οποίος λέγει τά εξής:

Αγαπητέ κ. Μπακόλα. Επειδή, ύστερα από τά σημειώματά σας γιά τήν ανασταλωση τού Ε' γυμνασίου καί τήν σχετική επιστολή τής περιφερειακής διεύθυνσης τής ΕΤΕ, θέτονται πολλά ερωτήματα γιά τήν χρωματική λύση, πού υιοθετήθηκε, σάς επισυνάπτω τήν επιστολή, πού έστειλα στίς 19-7-85 στή διεύθυνση τεχνικών υπηρεσιών τής ΕΤΕ, πού επεσήμαινε τά πρόβλημα. Στήν συνάντηση πού επακολούθησε στίς 24-7-85, μέ αρχιτέκτονες τής ΕΤΕ καί τόν κ. Στεφάνου, στήν οποία κλήθηκα καί εγώ, τά θέμα τέθηκε καί συζητήθηκε, άλλά δέν υπήρχε χρόνος νά επανεξεταστεί ή προτεινόμενη λύση, ώστε καί τό έργο νά είναι έτοιμο γιά τά έγκαίνια τής Εκθέσεως.

Μερικά από τά ερωτήματα αύτά, είναι:

Μέ τί κριτήρια έγινε ή επιλογή μιάς από όλες, ιστορικά αποδεδειγμένης, χρωματικής φάσης τού κτίριου;

Αποδίδει τό χρώμα τής εποχής, στήν περιοχή τών Πύργων ή περιορίζεται στά πιθανό εξειδικευμένο πρόβλημα τού συγκεκριμένου κτιρίου;

Μήπως υιοθετήθηκε ή χρωματική αντιμετώπιση όχι περιόντων κτιρίων, άλλά έκείνη μελών ένάς «συνεχούς» συστήματος, παραδοσιακών πόλεων τού εξωτερικού ή άκόμα τής Ανω Πόλης, Λαδδόδικων κ.λ.π.;

Πού συνάντησαν οί μελετητές χρωματική εναλλαγή σέ γωνία κτιρίου χωρίς τήν μεσολάθηση ανάγλυφου διάκοσμου;

Η λύση πού δόθηκε αναδεικνύει τά αρχιτεκτονικά στοιχεία τού κτιρίου;

Ποιές είναι οί μαρτυρίες γιά γιά παράδειγμα, ότι οί άκμές τού αρθογώνιου παραλληλεπίπεδου τού πύργου, έχουν τονισθεί μέ χρώματα πολύ κοντά στού τσιμέντου, πράγμα πού σίγουρα δέν ίσχυε στίς αρχές τήν εποχή πρίν τό 1914;

Ποιά είναι ή γνώμη τής αρχαιολογικής υπηρεσίας καί τής αρχιτεκτονικής επιτροπής;

Γιατί, πέρα από κάθε αντιπαράθεση τεκμηρίων, πώς νά τό κάνουμε, τό κτίριο χρωματίστηκε κακάγουστα.

Ομολογουμένως, τά ερωτήματα τού κ. Ανδριώτη απαιτούν απαντήσεις, ίδίως ότον προσέξει κανείς καλύτερα τόν χρωματισμό τού παλαιού αρχοντικού καί διαπιστώνει, μέ επιμέλεια τού επιστημονικού διδακτικού προσωπικού (Ε.Δ.Π.) τού σπουδαστηρίου νεότερης ελληνικής φιλολογίας. Τόν τόμο προλογίζουν ό Σταμ. Καρατζάς καί από τήν ομάδα τών επιμελητών τής έκδοσης ό Παναγιώτης Πίστας καί ή Μάρθα Θωμαΐδου - Μώρου. (Από τά προλογικά γαριθμάτερες επιστολές καί πολλών άλλων: σημαντικών όνομάτων τού δημοτικισμού καί τής λογοτεχνίας μας, γνωστών ξένων (νεο)ελληνιστών, λιγότερο γνωστών λογίων, συνδικαλιστών καί νέων τότε λογοτεχνών, απλών δασκάλων, φοιτητών καί εργατοϋπαλλήλων, καθώς καί μετριοπαθέστερες καί πιό ριζοσπαστικές φωνές τής εποχής τους, μεταξύ των καί τά σχόλια τών Γ. Βλαστά, Γ. Κ. Κ. Κ